

A 48-AS SZABADSÁGHARC EMIGRÁNS ORVOSAI



Magyarországról az első nagy orvos-elvándorlás a világosi fegyverletétel után következett be, noha vesztés szabadságharcai előtt is voltak. Pontosabban: csakis azok voltak! Egykori kollégáink annak ellenére itthon maradtak, mert egyrészt országszerte oly kevesen akadtak, hogy ide csak jönni lehetett, másrészt a bukásokat nem követték mindig brutális megtorlások. Pl. a Szatmári békekötés után, azt a néhány orvost / köztük a kitűnő Láng Ambrus Jakabot / nem a Habsburg-hatalom, hanem a Vezérlő Fejedelem iránt érzett hűsége kényszerítette idegenbe.

Bár Világos után a helyzet sötétebbé vált, bitó a gyógyászokat akkor sem fenyegette. Megtette majd az eszközökben nem válogató századunk. Pólya professzortól Tóth Ilonáig tart a sor, akiknek jobb lett volna az emigrációt választani. Ahonnét még lehet visszaút. Sőt az anyaország nyerhet velük, ahogy az a Kossuth-időkben vált nyilvánvalóvá. Ma pedig mindennapos tapasztalat.

Amikor 1849. augusztus 13-án a lerongyolódott, betegségekkel és lőszerhiánytól szenvedő honvéd-sereg-maradvány fővezére: Görgey Artúr a többszörösen túlerőben lévő cári elit csapatok előtt letette a már alig használható fegyvert, oldalán ott állott a fiatal orvos-tiszt Lumniczer Sándor, aki kardjával együtt képletesen a sebészi táskát is leoldotta. Mialatt Kossuthék már politikai és élet-ösztönüktől vezérelve elindultak a Balkánon át Törökország irányába, mert a Porta Rákócziék óta a magyar bujdosók előtt mindig szélesre tárta kapuit. A kalapos kormányzó kíséretében szép számmal akadtak a bécsi számonkérés helyett az önkéntes száműzetés bizonytalanságát választó orvosok.

Őket kívánjuk az aktualizálás és a teljesség igénye nélkül ismertetni. Különös idők rendhagyó sorsokat teremtenek. Akadnak azonban hazát /és hitet/ váltók és mindenhonnan mindig visszavágyók egyaránt. Miként századunk rettentő irányváltásai után annyiszor. Magyarán: az emigráció sokat emlegetett /orvosokra is vonatkozó/ megosztottsága sem újkeletű.

Beszédes példa rá Hammerschmidt Károly doktor, aki 1849-ben még Bem erdélyi seregének törzsorvosa, majd az Aranyszarv öböl partjára érve az iszlám vallással együtt felveszi Abdullah efendi nevet, azt követően a szultán hadseregének főtörzsorvosa, végül az isztambuli orvosi iskola tanára lett.

Esete nem egyedi. Gaál Gusztáv, a Görgey-sereg mozgókórházának volt igazgatója a muszlimok közt frissen körülmetélve Veli bej néven írta német nyelvű orvosi könyveit, melyek Bécsben jelentek meg. Kell-e az övéknél kiszámíthatatlanul kacskaringósabb pályafutás? Hogy ítélezést ne is mondjunk. Kálózdy /eredetileg Kaufmann/ Móric doktor is török földre menekült, Kossuth és Bem házi orvosaként számolta a napokat, majd a kiegyezés előszele hazahozta. Gyöngyösön élte le hátralévő éveit.

A komáromi vár derék főorvosa, Buzay /Weitzenbreyer/ Károly szintén Kis -Ázsiába menekült, majd visszatérve álnéven orvoskodott a Bánságban. Akkor ezt még meg lehetett tenni. Deák Ferenc 1867-ben az ő ténykedését is legalizálta, Pestre került kerületi orvosnak.

A Kossuth-emigráció legnagyobb tekintélyű doktora kétségtelenül az a Schöpf-Merei Ágoston volt, akinek személyében az első hazai gyermekgyógyász professzort tiszteljük. Honi ténykedése külön tanulmányt érdemelne. Feleségét a kolerajárvány vitte el, ő maga gyenge fizikuma ellenére végig sebészkedte a szabadságharcot /elsőként végzett hazánkban pl. sikeres gégemetszést/, méghozzá az oldalunkon harcoló olasz légióban. Ugyanis Paduában végezve az egyetemet, kitűnően beszélt nyelvüket. Az itáliai csapat is csak török kikötőből hajózhatott haza, így Schöpf-Merei rövid ideig igénybe vette az ozmánok vendégszeretetét, majd Párizson keresztül Angliába tartott, ahol a bécsi ügynökök zaklatásaitól biztonságban érezhette magát. Manchester városában telepedett le, majd Whitehead szülészstanárral közösen kórházat alapítottak. Az angol szabadság jót tett neki, de a szigetországi éghajlat nem. 1855-ben Londonban még kitűnő könyve jelent meg a gyermekorvoslásról, de 1858. március 15-ét már nem érte meg. Pedig a hazaiak mindent megmozgattak az amnesztia érdekében.

Véle és Kossuth-tal egyidőben került az Egyesült Királyság fővárosába Görgey segédtisztje: Duka Tivadar, aki ott szerzett orvosi oklevelet. A magyar kultúra örök szerencséjére. Ugyanis 1854-ben jelentkezett az indiai brit hadseregbe, s ott szolgált katonatorvosként 1877-ig. Szenvedélyes gyűjtőként a több ezer darabból álló értékes kollekciónak a Nemzeti Múzeumnak ajándékozta. Már ezzel is beírta nevét a hazai annalesekbe, ám ő mérhetetlenül többet tett. Előbb Semmelweis prioritását igyekezett bizonyítani a brit orvosok előtt, a magyar szaklapokban / Orvosi Hetilap, Gyógyászat /. Direkt tapasztalatai alapján ismertette az itt endemiás betegségeket, s ami a legfontosabb: rábukkant Kőrösi Csoma Sándor nyomára. A tibetológia magyar megteremtőjének minden életrajzi adalékát, tudományos töredékét felkutatta, s előbb angolul adta ki Londonban / 1885/, majd magyarul is megjelent. Pár éve reprint kiadásban is, mint Kőrösi Csoma életének legfontosabb és leghitelesebb forrásműve. Ő tette meg az első lépéseket a Darjeeling-i síremlék ügyében, s elindítója lett a Kőrösi Csoma-kultusznak, melyre azóta oly büszke minden magyar a világon.

A 48-as magyar orvosi emigráció két legkitűnőbb alakja tehát Angliában kötött ki, mindkét hazájukat egyformán szolgálták.

Amerika az orvosoknak akkor még nem volt „az ígért földje“. A szorgalmasabb medikusok akkor még az Óvilágba hajóztak, főleg angol és német egyetemekre. Perzsiai kitérővel került Philadelphiába Czapkay Imre ezredorvos, aki az első adandó alkalommal hazajött és Pesten folytatott orvosi gyakorlatot.

Az emigráns lista természetesen nem teljes. Hiszen a szabadságharc idején még csak a fővárosi orvoskar létezett, évi kb. ötven hallgatóval. Nagymagyarország területéről, amikor a kicsiny Hollandia már hét orvosi fakultással rendelkezett. A magyar orvosok tehát már akkor is bárhol megállták a helyüket. Más dolog, hogy ezt soha nem sikerült politikai aprópénzre váltani. Sem váltóra, mellyel sorsunkon változtatni lehetett volna. A lényegesen csekélyebb számú cseh emigráció Trianon idejére „többször lekörözött bennünket“. Az eredményt ismerjük.

Jó lenne tanulni az emigráció természetéből és történetéből.

Szállási Árpád dr.

1993. március